

УНІВЕРСИТЕТ КОРОЛЯ ДАНИЛА
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ
ЛАБОРАТОРІЯ АКАДЕМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ЮРИДИЧНОЇ ТЕХНІКИ

І. І. ОНИЩУК

ТЕХНІКА ЮРИДИЧНОГО ПИСЬМА В НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТАХ

МОНОГРАФІЯ

2-ге видання, стереотипне

Харків
«Право»
2019

УДК 340.115(075.8)
О58

*Рекомендовано до друку вченою радою
Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького
(протокол №3 від 31 жовтня 2013 р.)*

Рецензенти:

І. Д. Шутак – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри теорії та історії держави і права Університету Короля Данила, заслужений діяч науки і техніки України;

О. М. Руденко – доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри публічного управління та менеджменту організацій Чернігівського національного технологічного університету

Автор:

І. І. Онищук – доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Прикарпатського факультету (м. Івано-Франківськ) Національної академії внутрішніх справ

Онищук І. І.

О58 Техніка юридичного письма в нормативно-правових актах : монографія / І. І. Онищук. – 2-ге вид., стер. – Харків : Право, 2019. – 226 с.

ISBN 978-966-937-533-9

Монографію присвячено комплексному загальнотеоретичному дослідженню юридичного письма та розробці теорії техніки юридичного письма в нормативно-правових актах як сегмента юридичної техніки та складової юридичних технологій. Сформульовано загальні принципи словесної організації нормативних висловлювань; встановлено критерії якості та основні правила техніки юридичного письма; висвітлено особливості структури нормативно-правового акта щодо його реквізитів, змісту і логіки письмового викладу; сформовано практичні рекомендації щодо вдосконалення техніки юридичного письма в нормативно-правових актах апарату держави.

Праця адресована практикуючим юристам, парламентарям, управлінцям, викладачам юридичних факультетів, студентам, аспірантам, усім зацікавленим представникам громадянського суспільства.

This monograph is devoted to the comprehensive general theoretical study of legal writing and to development of the theory of legal writing technique in legal acts as a segment of legal technique and a component of legal technologies. Formulated general principles of normative verbal expression; established quality criteria and the basic rules of legal writing technique; highlights features of the structure of the legal act, content and logic written statement; generated practical recommendations for improving legal writing technique in legal acts by the state apparatus.

The work is addressed to practicing lawyers, parliamentarians, managers, lecturers, students, all interested members of the civil society.

УДК 340.115(075.8)

© Онищук І. І., 2014

© Онищук І. І., 2019

© Onyshchuk I. I., 2019

© Оформлення. Видавництво «Право»,
2019

ISBN 978-966-937-533-9

ЗМІСТ

Перелік умовних позначень.....	4
Передмова.....	5
Вступ	7
Розділ 1. Доктринальні основи дослідження техніки	
юридичного письма.....	11
1.1. Стан наукового вивчення проблеми дослідження	11
1.2. Понятійно-категоріальний апарат дослідження	20
1.3. Методологія техніки юридичного письма	32
1.4. Нормативно-правове регулювання вимог до юридичної техніки в Україні.....	41
Розділ 2. Загальнотеоретична характеристика техніки	
юридичного письма.....	51
2.1. Види юридичного письма	51
2.2. Стиль і тональність юридичного письма	58
2.3. Критерії якості та правила юридичного письма	70
2.4. Техніка та логіка письмового викладу	78
2.5. Організація процесу юридичного письма.....	91
Розділ 3. Документальне вираження змісту	
нормативно-правового акта.....	101
3.1. Мова та система лінгвістичних засобів	101
3.2. Юридичні конструкції та конструювання	124
3.3. Термінологія та законодавчі дефініції	133
3.4. Юридичні помилки та способи їх розпізнавання	149
Висновки.....	159
Список використаних джерел	164
Додатки	182

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

АРК	Автономна Республіка Крим
ВК	Віденська конвенція (Конвенція ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів 1980 р.)
ГК України	Господарський кодекс України
ГПК України	Господарський процесуальний кодекс України
ДСТУ	Державний стандарт України
ЄЕК ООН	Європейська економічна комісія Організації Об'єднаних Націй
ЄС	Європейський Союз
ЗЕД	Зовнішньоекономічна діяльність
ІНКОТЕРМС	Міжнародні правила тлумачення комерційних термінів
КТМ України	Кодекс торговельного мореплавства України
КУ	Конституція України
МПрП	Міжнародне приватне право
МТП	Міжнародна торгова палата
НПА	Нормативно-правовий акт
ЦК України	Цивільний кодекс України
ЦПК України	Цивільно-процесуальний кодекс України
СОТ	Світова організація торгівлі (англ. World Trade Organization, WTO)
УПС	Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС
ЮК	Юридична конструкція
ЮП	Юридичне письмо
ЮТ	Юридична техніка
CS	(англ. «corporation sole») одноосібна корпорація
LWI	Legal Writing Institute (з англ. «інститут юридичного письма»)

ПЕРЕДМОВА

*Не зануривши мови в розумі,
багато згрішиши у слові.*

Шановний читачу! Юридичний текст як письмовий носій правової інформації – одна з найважливіших життєвих форм виразу права. Залежно від функціональної мети юридичним текстом притаманні організація, принципи й правила виконання, стиль написання тощо.

Разом із розвитком сфери інформаційних технологій людські комунікації все більше переходять у текстовий формат. Важливу роль відіграє філологічне забезпечення та технології професійної комунікації, що потребують постійного удосконалення. Щоби писати високоякісні юридичні тексти, робити це впевнено та професійно, необхідно знати «кухню» майстерності, перетворюючи технології у мистецтво.

Нормативно-правовий акт за своїм регулятивним потенціалом, зовнішнім виглядом та відображенням правил юридичної техніки постає в якості правової цінності, позитивно сприймається суспільством, природно адаптується до системи суспільних відносин. Техніко-юридична недосконалість – недолік всього права, який гальмує право, перешкоджає його цілям і завданням.

Техніка юридичного письма – це сегмент юридичної техніки, що охоплює весь інструментарій, використовуваний при створенні нормативно-правових актів, офіційних та інших юридичних документів. Техніка юридичного письма незамінна в якості ідеальної і матеріальної основи професійної компетентності парламентаріїв, службовців апарату держави, юристів-професіоналів. Крім того, професійні навички письма мають важливе значення для успіху в багатьох інших сферах – від лікарів до бізнес-менеджерів і соціальних працівників.

У ряді прикладних питань лінгвістично-юридичної спрямованості стоїть, наприклад, проблема невідповідності між юридичною мовою як об'єктивним явищем і мовою юристів, тобто конкретних носіїв цієї юридичної мови. Існує глобальне протиріччя юридичної мови між високим рівнем її специфічного професіоналізму, тобто необхідності особливої культури, менталітету, значущих для створення повноцінного юридичного документа, і, в той же час, спрямованості на пересічного законослухняного громадянина, який цей текст повинен досить адекватно інтерпретувати.

Значна частина сучасних концепцій виходить з уявлення про право як про своєрідний текст. Більшість вчених при цьому використовує термін «текст» у його лінгвістичному значенні, як об'єднану смисловим і граматичним зв'язком послідовність мовних одиниць: висловлювань, фрагментів, розділів і т. д. Інша

група дослідників, ґрунтуючись на семіотичному розумінні тексту як будь-якої комбінації знаків, говорить про юридичний текст, який позначає все, що так чи інакше пов'язане з правом. Якщо перший підхід тяжіє до позитивістського бачення права, то логічним наслідком другого є інтегративна, комунікативна та інші концепції праворозуміння, що виходять за рамки аналізу писаного права.

Техніка юридичного письма – це майстерність матеріалізації думки та вдосконалення форми права (мовні, стилістичні, графічні правила складання документів, способи підвищення ефективності юридичних процедур, засоби забезпечення зрозумілості та доступності права). Ось чому суб'єктам правотворчої та правозастосовної діяльності вкрай необхідні глибокі знання і бездоганне володіння юридичним письмом.

Переконаний, що монографія «Техніка юридичного письма в нормативно-правових актах» допоможе не тільки поглибити знання про теорію техніки юридичного письма як змістовної частини юридичної діяльності, а й розвинути базові концепції теоретичного правознавства та підвищити якість прийнятих в Україні нормативно-правових актів.

*Щиро бажаю вам успіху!
З повагою, Ігор Онищук.*

ВСТУП

*Одним із найбільших, плідних і водночас простих відкриттів,
зроблених будь-коли людським розумом, є алфавіт.
Знаки дають нам панування над невичерним скарбом,
а застосування цього засобу наскільки легке й просте,
що прийоми викладу слів шляхом знаків та дешифрування
цих знаків – письмо і читання – стають зрозумілими
навіть для дитини. Без алфавіту було б недосяжне оволодіння мовою
навіть для найбільшого таланту. При значній напрузі сил
читання та письмо вважалися б найважчими
з усіх мистецтв і наук. Алфавіт містить у собі
вирішення головного завдання юридичної техніки:
полегшення панування над матеріалом внаслідок його спрощення.*

Рудольф фон Ієрінг

Стійке функціонування механізму держави залежить від його інструментально-технологічної оснащеності. Наявність в арсеналі державних органів високоякісних правових засобів та науково обґрунтованих технологій юридичної діяльності дає змогу успішно вирішувати завдання, які стоять перед Україною на сучасному етапі. Удосконалення правових технологій – необхідна умова підвищення ефективності роботи державних органів та одна з найважливіших проблем у сучасній юридичній науці.

Центральне місце в юридичних технологіях посідають правила техніки юридичного письма. Як засоби гарантування належної якості нормативно-правових актів вони забезпечують оформлення змісту нормативно-правових актів у процесі їх розробки та прийняття. Юридичні технології забезпечують необхідні передумови для використання засобів, способів і правил з арсеналу юридичної техніки, спрямованих на продукування найбільш якісних нормативно-правових актів – основи регламентування відповідних суспільних відносин.

Коли той чи інший нормативно-правовий акт виходить за межі визначених ціннісних параметрів, то стає чинником гальмування, не відповідає початковим цілям, якими керувалися його розробники. Тож технічна недовершеність – це недосконалість усього права, недолік, який гальмує право, перешкоджає його цілям і завданням. Тому дослідження, спрямоване на вдосконалення системи теоретичних знань про юридичну техніку, її місце та роль у юридичній науці і практиці, сприятиме усуненню недоліків у нормативно-правових актах.

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю конструювання механізму дії та реалізації прийнятих норм як одного з першоважливих науково-практичних завдань. Потребують розв’язку чимало проблем, пов’язаних з ігноруванням техніки юридичного письма, недотриманням

у законотворенні обов'язкових правил, скасуванням застарілих нормативно-правових актів (далі – НПА) або внесенням до них змін і доповнень, декларативності, багатослівності, дріб'язковості та ін.

Теоретичною основою монографії послужили праці, присвячені юридичним аспектам мови (І. Акімова, А. Александрова, С. Армстронг, Н. Артикуца, В. Баранов, І. Биля, Є. Бобрешов, Н. Власенко, А. Енквіст, В. Ісаков, С. Кравченко, М. Мушніна, А. Піголкін, Ю. Прадід, В. Радецька, Б. Стецюк, Т. Террелл, С. Хижняк, А. Шепелєв та ін.).

У сучасній вітчизняній теоретико-правовій літературі майже немає комплексних монографічних робіт з техніки юридичного письма.

Проблематику юридичного письма вивчали і українські (В. Ватрас, С. Гусаров, Г. Проценко, О. Прохоренко, Д. Монастирський, В. Рогожа, Р. Стефанчук), і зарубіжні (Б. Гарнер, М. Фельзенбург, Л. Грагам, Н. Краснослободцева, Й. Райдот, Б. Раппапорт, Р. Стівенсон, У. Странк, Е. Уайт, Д. Шварц, Є. Шугріна, О. Хазова) дослідники.

Концептуальні питання поняття і сутності юридичної техніки досліджували: С. Алексєєв, Л. Апт, В. Баранов, М. Давидова, Т. Кашаніна, В. Карташов, В. Картухін, Д. Керімов, Д. Лизлов, Г. Муромцев, Т. Хабрієва, А. Черданцев, І. Шутак та ін. Над теорією юридичних документів працювали С. Арія, І. Федорова, Л. Чулінда, Л. Шестопалова та ін.

Окремі теоретико-правові та галузеві розробки присвячено аналізу засобів юридичної техніки – юридичних конструкцій (М. Болдирєв, Ж. Дзейко, Д. Пономарьов, Н. Тарасов, В. Чевичелов та ін.).

Традиційно важливою науковою проблемою вважають дослідження техніки правотворчості, яку різнобічно вивчали українські спеціалісти, зокрема К. Волинка, Б. Даневич, О. Дзюбенко, Н. Задирака, А. Заєць, В. Ковальський, К. Колесник, В. Копейчиков, Л. Луць, О. Мурашин, З. Погорелова, Л. Пригара, П. Рабінович, Т. Рахманіна, В. Риндюк, О. Скаун, О. Фатхутдінова, Ю. Шемшученко, О. Ющик та інші, а також зарубіжні дослідники Р. Бержерон, С. Полєніна, Ю. Тихомиров, Б. Чигидин, Д. Чухвічев та ін.

У роботі використано й праці вітчизняних і зарубіжних філософів (І. Демідова, А. Івіна, В. Кірілова, І. Макдермотта, В. Нерсисянца, А. Нікіфорова, А. Старченка та ін.).

У ході наукового дослідження послуговувалися й новітніми дисертаційними роботами, безпосередньо чи опосередковано пов'язаними з проблемою техніки юридичного письма. Це дало змогу простежити тенденції в розвитку сучасної юридичної науки, оцінити рівень й обсяг нагромадженого теоретичного матеріалу.

Головна мета монографії – комплексно, на загальнотеоретичному рівні дослідити юридичне письмо та розробити теорію техніки юридичного

письма в нормативно-правових актах як сегмента юридичної техніки та складової юридичних технологій; розкрити поняття, зміст і внутрішню будову техніки юридичного письма на єдиних методологічних засадах. Відтак внести пропозиції й рекомендації щодо вдосконалення техніки юридичного письма під час розробки нормативно-правових актів.

Для досягнення поставленої мети було сформульовано такі завдання: 1) віднайти та згрупувати історіографічну базу дослідження; 2) сформулювати визначення понять «юридичне письмо», «техніка юридичного письма» та виокремити основні види юридичного письма; 3) обґрунтувати необхідність системного й чіткого нормативно-правового врегулювання вимог до юридичної техніки в нормативно-правових актах та його забезпечення на рівні закону; 4) сформулювати загальні принципи словесної організації нормативних висловлювань; 5) встановити критерії якості та основні правила техніки юридичного письма; 6) висвітлити особливості структури нормативно-правового акта щодо його реквізитів, змісту і логіки письмового викладу; 7) проаналізувати вплив техніки юридичного письма на якість юридичних конструкцій та конструювання; 8) схарактеризувати лінгвістичну структуру та вимоги техніки юридичного письма щодо мовнотипістичного вираження змісту нормативно-правових актів; 9) висвітлити проблему термінології нормативно-правового акта й розглянути найважливіші правила формулювання юридичних термінів; 10) обґрунтувати причини найбільш типових юридичних «пасток» та запропонувати способи їх розпізнавання під час роботи з текстом нормативно-правового акта; 11) сформулювати практичні рекомендації щодо вдосконалення техніки юридичного письма в нормативно-правових актах апарату держави.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що складаються у процесі розробки, видання та дії нормативно-правових актів.

Предмет дослідження – техніка юридичного письма як засіб формування і формулювання нормативно-правових актів.

Завдання, відповідно, зумовили структуру та послідовність викладу матеріалу. У першому розділі монографії розкриваються стан наукового опрацювання проблеми, понятійно-категоріальний апарат та нормативно-правове регулювання вимог до юридичної техніки. Другий розділ висвітлює види, стиль і тональність, критерії якості та правила юридичного письма, техніку і логіку його письмового викладу. Третій розділ охоплює проблематику мови й системи лінгвістичних засобів, юридичних конструкцій і конструювання, термінології та законодавчих дефініцій, юридичних помилок і способів їх розпізнавання.

Достовірність і теоретико-практичну обґрунтованість дослідження забезпечено за допомогою комплексу загальнонаукових та спеціально-

наукових методів, вибір яких зумовлений конкретними цілями і завданнями, сформульованими в роботі, а також низкою новітніх методів наукового пізнання. Методологічною основою дослідження послуговував, зокрема, діалектичний метод наукового пізнання, за допомогою якого всебічно досліджено сутність, розвиток, значення техніки юридичного письма та її взаємозв'язок з матеріальними й культурно-моральними чинниками. Діалектична логіка забезпечила дотримання загальних принципів наукового пізнання: об'єктивності, всебічності, історизму, єдності теорії та практики, розвитку предмета дослідження, його логічної визначеності і системності.

Під час аналізу теоретичних праць і визначення головних понять застосовано такі категорії і прийоми формальної логіки як: поняття, визначення, доказ і спростування, судження, аналіз, синтез, аналогія, порівняння, узагальнення тощо.

Аналіз текстів нормативно-правових актів, роз'яснення їхнього внутрішнього змісту здійснено за допомогою герменевтично-правового методу. Завдяки формально-юридичному (юридико-технічному) методу сформульовано визначення поняття «техніка юридичного письма», забезпечено логічність і несуперечливість викладу тексту монографії.

Історичний метод дав змогу простежити еволюцію юридичної техніки як соціально-правового феномена та науково-правової категорії, виявити її історичний зв'язок із правом та проблемами праворозуміння. Порівняльно-правовий метод застосовано під час оцінювання специфіки техніки юридичного письма як національного й універсального явища, його загальних і конкретних закономірностей розвитку.

У роботі широко використано системний метод – простежено взаємозв'язок техніки юридичного письма з іншими елементами правової системи й категоріями юридичної науки, розбудовано систему організації нормативно-правових актів. За допомогою методу семантичного тлумачення визначено зміст поняття «юридичне письмо». На основі структурного аналізу розкрито внутрішню будову техніки юридичного письма, виявлено зв'язки між її елементами, досліджено внутрішню структуру кожного з них.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше у вітчизняній теорії держави і права комплексно, в монографічній формі досліджено техніку юридичного письма, сформовано її цілісну розгорнуту концепцію.

Розроблені наукові положення й одержані результати роботи сукупно вирішують актуальне наукове завдання, яке полягало у визначенні та здійсненні цілісного аналізу техніки юридичного письма.

Розділ 1

ДОКТРИНАЛЬНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕХНІКИ ЮРИДИЧНОГО ПИСЬМА

1.1. Стан наукового вивчення проблеми дослідження

У процесі еволюції права відбулося його виокремлення із нормативної системи первіснообщинного ладу. Саме тоді розпочався етап розвитку інституту юридичної техніки. Поділ суспільства на соціально неоднорідні групи (класи) спричинив перехід від соціального регулювання, що регулювало суспільні відносини за допомогою соціальних норм, до безпосередньо нормативного регулювання, а відтак зумовив появу юридичної техніки, що виступала як формалізований регулятор для надання праву системних та структурних ознак.

Про відсутність юридичної техніки в первісному праві свідчить її низький рівень розвитку, зумовлений відсутністю елементарних правових понять. Адже первісне право виникло в процесі спільного життя людей внаслідок багаторазового повторення суспільних відносин, виражало волю всієї общини, роду або племені, існувало в усній, неписаній формі у свідомості людей, здійснювалось відповідно до звички, традиції, внутрішнього переконання. Першочергово формувалися не прийоми письмового оформлення правових норм, а тлумачення неписаних правил, які застосовуються у кожному конкретному випадку у формі усних переказів, приказок, обрядових дій.

М. Давидова підкреслює роль та значення мови, а вже пізніше писемності у формуванні права та юридичної техніки. На її думку, юридична техніка – це, насамперед, уміння володіти мовою права. Розвиток мови, поява юридичних понять і категорій, розробка навиків формулювання та інтерпретації правових велінь зумовили фіксацію звичаїв, доведення

їх текстів до загального користування, появу спеціальних органів, що відповідають за закріплення та реалізацію правил поведінки, зміну самої процедури та способу регулювання і, як наслідок, – процес розвитку і вдосконалення права та історію формування юридичної техніки [31, с. 13].

Із накопиченням техніко-юридичних навиків, розвитком рівня та якості права примітивна юридична техніка первіснообщинного ладу поступово переросла у високотехнологічну, досконалу техніку римського права, а накопичений досвід використовувався як у середині відповідної держави, так і за її межами. До прикладу, як зазначає Т. Кашаніна, казуальність норм «Руської Правди» виражена менш яскраво, ніж у перших письмових джерелах інших країн. Це пов'язано із запозиченням із римського права прийомів кодифікації та внесення релігійно-морального змісту у правові норми [66, с. 51].

Мислителі античності, зокрема Платон, Аристотель, Цицерон, висловлювали численні ідеї, думки про якість законів, рекомендації щодо правил їх створення, зміни, удосконалення [104, с. 83–84].

Т. Кашаніна вважає, що родоначальником учення про юридичну техніку є англійський вчений Ф. Бекон (1561–1626), який у своїх дослідженнях особливу увагу звернув на точність та лаконічність юридичної мови, першим торкнувся питання інкорпорації як способу систематизації права [66, с. 27].

Ш.-Л. Монтеск'є (1689–1755) у відомій праці «Про дух законів» (1748) подав деякі принципи викладення законів. На його думку, до таких принципів належали простота, визначеність, стислість нормативного матеріалу [66, с. 27].

Справу юридичної техніки продовжив англійський вчений І. Бентам (1748–1832), який у творі «Тактика законодавчих збірок» розмірковував про закони і правила їх створення. При цьому він торкався не тільки законодавчої мови, але й внутрішньої структури нормативних актів [66, с. 28].

Видатний німецький учений Р. Ієрінг (1818–1892) присвятив цій проблематиці окреме дослідження, яке так і назвав – «Юридична техніка». Він сформулював саме поняття «юридична техніка», розуміючи її як законодавчу техніку [60].

Зміст цих думок, ідей, рекомендацій змінювався та доповнювався з розвитком суспільного життя, правової науки та права в цілому. Це ще раз увиразнює суттєве зацікавлення питанням юридичної техніки протягом усієї історії існування права. Так, А. Парамонов зазначає, що термін «законодавча техніка» з'явився у Росії в кінці XIX – на початку XX ст., а за століття до цього існували інші терміни – «законоведення» та «закономистецтво», зміст яких охоплював уявлення про історію і філософію права, питання теорії права, деякі методи розробки та створення законодавчих актів. У XIX ст. в Росії з'являється низка праць, присвячених деяким питанням

законотворчості. У цей період у Росії домінувала скоріше «негативна» юридична техніка, яка будувала свої методи насамперед через виявлення та аналіз недоліків у законодавстві. Основне розуміння юридичної техніки зводилось до системи найбільш влучних способів і правил записування [124, с. 17].

Активне вивчення юридичної техніки у радянський період починається у середині 20-х років. Більшість наукових розвідок присвячується техніці законотворення, проблемам мови законів, забезпечується максимальна ясність змісту законів для якнайширших верств населення без втрати його правового змісту.

У післявоєнний період публікуються роботи Л. Дембо, І. Брауде та ін. Більш помітним на цьому етапі техніко-правового дослідження стає вплив офіційної ідеології. Сама техніка розглядається або як рівень майстерності законодавця, ступінь його досконалості, або як учення про законодавчу систему, її структуру, методи побудови, сукупність правил, що визначають зміст закону та його місце в системі законодавства [31, с. 22].

У 50–70-ті роки ХХ ст. виділяються декілька регіональних шкіл, які займаються сферою юридичної та законодавчої техніки: московська, ленінградська, свердловська та ін. Найбільш відомими представниками цих шкіл були С. Алексєєв, Н. Власенко, Д. Керімов, А. Піголкін, А. Ушаков та ін. [89, с. 6]. У цей час поглиблено вивчають прийоми та засоби юридичної техніки, а саме: правові аксіоми, презумпції, юридичні конструкції, види юридичної техніки та юридичної діяльності. Окремі дискусії точаться навколо співвідношення понять юридичної та законодавчої технік.

У радянський період предметом теоретико-правових досліджень переважно виступала техніка правотворчості. Юридична техніка та практика розробки проектів нормативно-правових актів викликають до себе підвищений інтерес. Необхідність оперативного оновлення нормативно-правової бази держави та форм реалізації права потребувала негайної розробки правил та принципів юридичної техніки.

Нова хвиля зацікавлення юридичною технікою виникає в 90-ті роки ХХ ст., що зумовлено активним розвитком федерального та регіонального законодавства [31, с. 6]. В цей час сформувались ключові наукові концепції, що лягли в основу сучасного наукового розуміння юридичної техніки в Росії.

Значний внесок у розвиток галузі юридичної техніки належить заслуженому діячеві науки Російської Федерації, президенту Нижньогородського дослідного науково-практичного центру «Юридична техніка», доктору юридичних наук, професору, академіку В. Баранову. Початок формування наукової школи В. Баранова припадає на 1999 рік, коли невеликий колектив однодумців (В. Баранов, В. Бабаєв, В. Толстик) організували та провели науково-методичний семінар «Юридична техніка»,

результатом якого стало видання у січні 2000 р. збірника статей «Проблеми юридичної техніки». З того часу і до сьогодні школа з різною інтенсивністю функціонує у формі створення різнопланових творчих колективів. Загалом у розробці основного наукового напрямку школи беруть участь більше 110 фахівців (як вчених, так і практиків) [105].

13 червня 2006 р. Управління ФПС у Нижньогородській області зареєструвало як юридичну особу «Нижньогородський дослідний науково-прикладний центр «Юридична техніка», до складу якого увійшло 17 співробітників Нижньогородської академії МВС та 25 фахівців інших юридичних вузів Росії. Школа підтримує досить міцні зв'язки з практичними органами внутрішніх справ. Представники наукової школи за останні 5 років підготували 19 експертних висновків на проекти федеральних і регіональних законів. Крім того, в усі суб'єкти Російської Федерації підготовлено, опубліковано та розіслано «Рекомендації з підготовки та оформлення проектів федеральних законів». У 2007 р. почав видаватися спеціалізований журнал «Юридична техніка» [105].

Що стосується України, то активне наукове дослідження юридичної техніки розпочалось з 90-х років ХХ ст., коли Україна постала на карті світу як молода і незалежна держава. У період планування нової, як передбачалось, правової системи, нової правової ідеології розроблялась і нова концепція створення українського законодавства, головною перевагою якого була б народність, а відтак ясність і простота його положень, що не допускають двоякого тлумачення змісту закону, а головне – його ефективність та дієвість у новоствореній самостійній державі. Однак швидкі темпи створення такого законодавства, без урахування прийомів та засобів юридичної техніки, спричинили прийняття великої кількості необдуманих, юридично неякісних та логічно неструктурованих нормативно-правових актів, що при подальшому їх застосуванні призвело до численних помилок, колізій та протиріч у регулюванні суспільних відносин, при вирішенні конкретних життєвих обставин.

Факультет права Мерсерського університету (США) – «колиска» вчення такого засобу юридичної техніки як юридичне письмо. Інститут юридичного письма (англ. Legal Writing Institute (LWI) – найбільша у світі некомерційна організація, ціллю якої є вдосконалення техніки юридичного письма. У дослідженні вказаної проблематики беруть участь понад 2000 членів інституту – відомі адвокати, судді, а також професори у галузі юридичного письма США, Канади, Європи, Азії, Австралії та Нової Зеландії [226, с. 1].

LWI створено як відгалуження першої конференції з юридичного письма, проведеної в університеті П'юджет-Саунд (Puget Sound) у 1984 р. Конференція частково фінансується засобами, що залишилися від Національного фонду розвитку гуманітарних наук гранта Крістофера Райдота

(Christopher Rideout), англійського професора університету П'юджет-Саунд. Лорел Каррі Овтс (Laurel Currie Oates), професор юридичного письма університету П'юджет-Саунд, допоміг організувати першу конференцію, в якій взяли участь 108 фахівців з юридичного письма. Концепція LWI досягла значного успіху в 1985 р., коли Асоціація американських шкіл права провела конференцію в Чикаго. Численні лідери у галузі юридичного письма, які були присутні на цій конференції, визначили пріоритетний напрям діяльності LWI – сприяння розвитку академічної дисципліни юридичного письма в Європі. Вперше було обґрунтовано, що навчання юридичного письма як однієї з найважливіших навичок практикуючих адвокатів та суддів вкрай необхідне для підготовки фахівців у галузі права [226, с. 1].

Особливо цінними для нашого дослідження стали вітчизняні наукові розробки, висвітлені у працях доктора юридичних наук, професора І. Шутака, а саме: «Общая теория правовых оговорок» [206], «Теория и практика оговорок в праве: система понятий. Терминологический словарь» [207], «Застереження міжнародних нормативно-правових актів (загальнотеоретичні й типологічні аспекти)» [201; 202], «Дефекти дефініцій міжнародного права: теоретико-методологічні й техніко-юридичні аспекти» [203; 204], «Техніко-юридичні методи узгодження національного і міжнародного права» [205]. Професор І. Шутак синтезував наукові досягнення і дидактичні новели у сфері юридичної техніки, систематизував поняття, які акумулюють у собі загальні й часткові тенденції виникнення, становлення, розвитку юридичної техніки, а в її рамках – правових застережень. Автор вперше в юридичній науці здійснив дослідження правових застережень як засобів забезпечення максимальної точності у викладенні думки правотворця, вдосконалення методів досягнення компромісу в середовищі правотворчого корпусу та способів оптимізації правового регулювання.

З метою дослідження правового регулювання та юридичних технологій, проведення наукового аналізу проблем теорії держави і права, правового регулювання та юридичної техніки, розробки концепцій техніко-юридичного забезпечення законотворчої діяльності як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях у 2011 р. І. Шутак заснував лабораторію академічних досліджень правового регулювання та юридичної техніки в м. Івано-Франківську.

Юридичні аспекти мови досліджували С. Армстронг [219], Н. Артикуца [10], І. Биля [13; 14], Є. Бобрешов [15], Н. Власенко [22; 23], А. Енквіст [220], С. Кравченко [82; 83], Т. Террелл [218], Л. Чулінда [196] та ін.

Варто виокремити наукове дослідження українського вченого С. П. Кравченка «Мова як фактор правоутворення та законотворення» (2000) [84], де автор аналізує роботи вітчизняних та зарубіжних фахівців із проблематики мови права, юридичної термінології, законодавчої стилістики, юридичної техніки, лінгвістики та герменевтики.